

УДК 391(477.431.44)“19”

О. В. Воробей

ВЕРХНІЙ ОДЯГ ЯК ЕЛЕМЕНТ НАРОДНОГО ВБРАННЯ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст. (НА МАТЕРІАЛАХ ПОДІЛЛЯ)

У статті досліджуються види і типи верхнього одягу, притаманні Поділля першої половини ХХ ст. Проаналізовані відмінності верхнього вбрання на Західному та Східному Поділлі. Розглядаються історичні передумови, що спричинили зникнення певних видів верхнього одягу та появу нових.

Головну увагу приділено найбільш поширеному типу подільського зимового верхнього одягу – кожуху. Схарактеризовано технологію виготовлення кожухів, зокрема особливості крою, способи пошиву, а також загальні риси розвитку кушнірства на Поділлі. Звернено увагу на побутування на Поділлі кушнірського промислу як окремого народного промислу, відмінного від кравецтва.

Ключові слова: верхній одяг, кожух, Поділля.

Верхній одяг є важливим елементом традиційного костюму. Він зазвичай уважався одним із найдорожчих елементів народного вбрання, а відтак виступав маркером майнового статусу людини. Метою даного дослідження є аналіз видів та типів верхнього одягу, які побутували на території Східного та Західного Поділля у першій половині ХХ ст.

Розглядаючи особливості побутування верхнього одягу на Поділлі, варто зазначити, що ця класична етнологічна тема залишається малодослідженою. Її поглиблене вивчення потребує детального інтерв'ювання респондентів старшого віку, які ще зберігають пам'ять про цей елемент народного костюму. Проте, варто виділити праці дослідників народного одягу, зокрема Л. Булгакової-Ситник, Г. Стельмашук, Т. Ніколаєвої, О. Косміної, К. Матейко, кінця ХХ – початку ХХІ ст., які побіжно зверталися до цієї теми.

В основу нашого дослідження покладено свідчення шістнадцяти інформантів віком від 65 до 90 років із сіл Поділля, а саме: сс. Устя, Гораївка, Привороття Друге Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, сс. Мошкунці, Миньківці Дунаєвського району Хмельницької області, с. Западинці Летичівського району Хмельницької області, с. Антонівка Хмельницького району Хмельницької області, с. Трудолюбівка Барського району Вінницької області, сс. Соколів, Трибухівці Буцацького району Тернопільської області, с. Суходіл, Гусятинського району Тернопільської області, с. Росохач Чортківського району Тернопільської області, с. Касперівці Заліщицького району Тернопільської області. Усі респонденти були опитані автором за спеціальним етнографічним питальником під час експедиційних виїздів упродовж 2013–2015 рр.

Найпоширенішим видом зимового верхнього одягу на початку ХХ ст. був кожух. В залежності від майнового статусу людини варіювалася його довжина, способи крою, оздоблення тощо. За довжиною кожухи поділялися на короткополі (до середини стегна) та довгополі (довжиною нижче коліна). За оздобленням – на вишиті та невишиті. За способами крою – креслаті, “зборані” та прямі. Що ж до кольору, то найпоширенішими на Поділлі були кожухи білого та червоного кольорів. Ще в останній чверті ХІХ ст. на Вінничині та Хмельниччині переважали білі кожухи. Та вже на початку ХХ ст. виробництво кожухів з овчини білого кольору починало зникати. Однією з причин цього було витіснення селянського одягу фабричним, унаслідок чого сільські кушнірі скоротили виробництво овчих шкір для кожухів [1, с. 120].

У свою чергу, на думку дослідників, це призвело до того, що на початку ХХ ст. на Поділлі почало занепадати вівчарство. Відносно піднесення цієї галузі тваринництва припало лише на роки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр., коли в західних районах Поділля у зв'язку з підвищенням цін на фабричні вироби народне кушнірство почало поступово відроджуватись [2, с. 111]. Проте з даним твердженням можна погоджуватись лише частково. Адже далеко не у всіх селах Поділля існували виробничі потужності з виготовлення кушнірської продукції. Розвиток цього промислу, який включав вишивку шкіри з хутром і пошиття з неї елементів одягу, не відразу припинився у віддалених селах Придністров'я. Це було пов'язано з тим, що воно було фактично відірване від великих міст та промислових осередків. До 1930-х рр. селяни, які займалися кушнірством, мали непоганий заробіток, – вони самостійно виготовляли кожухи та продавали їх односельцям або везли свою продукцію на місцеву ярмарку.

Ставлення кушнірства як до ремесла особливого роду, відмінного від кравецтва, можна простежити у сюжеті подільської народної казки, відомої під назвою “Докравцювався”. Єврей, який добре знався на кушнірстві, на роботу до пана наймається кравцем, але, не впоравшись з цією роботою, дістає від господаря побиття [3, с. 250-251].

Щодо Східного Поділля (до нього відносяться, зокрема, сучасні райони Вінницької області, які після поразки національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. увійшли до складу УСРР), то зникнення кушнірського промислу на цих теренах стало наслідком державної політики розкуркулення та наступу на селянство. Відомо, що в січні 1930 р. спеціальна комісія політбюро ЦК ВКП (б) під керівництвом В. Молотова розробила план кампанії з розкуркулення. Його було затверджено в таємній постанові ЦК ВКП (б) від 30 січня “Про заходи в справі ліквідації куркульських господарств у районах суцільної колективізації”. За цим документом, власники господарств, що підлягали ліквідації, поділялися на три категорії. До першої належали учасники й організатори антирадянських виступів. Вони мали бути “ізолювані” в тюрмах і концтаборах. До другої категорії потрапляли всі, хто чинив “менш активний опір” кампанії розкуркулення. Разом із сім'ями їх виселяли в північні райони Росії. До третьої категорії зараховувалися всі, хто не опирався розкуркуленню. Їм надавалися зменшені земельні ділянки за межами колгоспних масивів [4, с. 148].

Відтак запроваджена державним апаратом у 30-х роках ХХ ст. політика терору призвела до того, що народні умільці-кушніри, які у власному господарстві розводили овець, займалися пошивом кожухів та їх продажем, зараховувалися до “куркульів”. Як наслідок, усе їхнє господарство підлягало націоналізації, а самих господарів депортували до Сибіру.

Звертаючись до зібраного нами польового матеріалу бачимо, що у спогадах багатьох респондентів кожухи асоціюються з “куркульським” вбранням. Як згадує інформантка з села Устя Кам'янець-Подільського району Хмельницької області: “Ну хто давні мав, давні, “куркульські”. От у мене вважається по батьковій лінії, то дід був великий хазяїн. Він не куркуль був. Він міг робити сани, діжки, всі корита дерев'яні. То все він сам робив, вмів він дах сам поставити на хату. В нього хата була, сам він постройв, сам. То його считала ця наша радянська влада, що він як куркуль. Його викликали в сільську раду, сказали так, а він мав три сини, дві дочки і бабка стара. А в нього була жінка померла, він був лишився з тими дітьми сам. А його викликали і кажуть, якщо ти це все не здаш в колгосп, все що ти маєш, а він мав таку підводу довгу, все що він сам робив, це всьо риманент складав, ну вопшем був хазяїн, дядько добрий. Якщо не здаш, то завтра на виселку [заслання] та туди в Сибір. То він взяв пляшку горілки і сидів з головою сільради, просив, не відсилай мене в Сибір, ну куди я з ними поїду на голий хрест. А він йому каже, якщо завтра твій Павло, а мій тато Павло, завтра іде першим комсомольцем, і буде все допомагати організовувати колгоспне майно, то будеш сидіти там [вдома]” [5].

Згідно інформації, отриманої від респондентів, починаючи з 30-х рр. ХХ ст. селяни-кушніри могли розводили овець лише на своїх присадибних ділянках, випасати їх окремо на невеликих ділянках у дуже обмеженій кількості. До того, селянське господарство обкладалося великою кількістю податків. Варто також врахувати, що продавати власно вироблену продукцію на ринках селяни не мали права. Робити ж це нелегально було доволі небезпечно, адже існувала сувора система нагляду за селянами. Все це істотно вплинуло на обсяг пошиву кожухів, їх вартість, а відтак попит на них серед селян значно скоротився. Дуже скоро, за свідченням респондентів, кожухи могли мати лише ті, хто самі їх виготовляли. Купити такий виріб стало неможливим: “...не в всіх [були кожухи]. Тримали овечок. Виправляли шкури, но не в всіх тоже. Ну хто мав овечок, то той мав. А хто не мав, то й кожуха не мав. Та ж самим треба було робити” [6]. Щодо території Західного Поділля (до 1939 р. входило до складу Польщі), то як у міжвоєнний період, так і повоєнні роки кожухи залишалися популярним видом одягу.

І все ж, незважаючи на складні історичні обставини, що впливали на масове побутування кожухів, у народній пам'яті вони повсюдно згадувалися із особливою теплотою. До того, він був тим незмінним маркером, що вказував на достаток господаря, а отже гарантував останньому високий статус серед односельців: “...більшості люди заможні мали кожух. Промо мали вівці свої, ті вівці били і обробляли цю шкіру, і шили кожухи. Це вже залежало від хазяїна. Як хазяїн багатий, він собі шив довге таке, а хто був бідніший, то такі коротенький, аби щоб вдягнутись, аби щоб тепліше” [7]. Звідси народом ширилося переконання, що чим довший і креслатіший кожух у господаря, тим кращим є його матеріальне становище: “Колись то я вже пам'ятаю, що в тих білих кожухах ходили, то це дуже давно було. А то й мали ті кожухи, то на них як то куркулі, вони на них казали. То багатші, то ліпше живуть, тій ліпше ся вибирають” [8]. Основна маса селян шила кожухи у місцевого кушніра, який виготовляв найпростіші моделі, що були по кишені більшості селянам: “Ну був такий дядько що шив. Да, був такий дядько, що з вівці виправляв, і він вище колін був. Таких довгих не було. А то й зовсім такові були коротенькі. Як хто вівці тримав, то були. Да, а хто не тримав, то що купит. Виправляли, а тоді ті, що мали шити кожухи, мали таку крейду. Тій там нею по тих кожухах. А як не, то в дуба кидали. Тій він такий червонястий. А той білий такий. Хто який зробить уже. Всілякі були. Дитино, були хто багатіший був, то були такі широкі. Сюди во, до низу, так як спідниця. Зібрані, пошиті. З лучку такі квітки повив'язувані, попрішивані туті на поясі” [9].

Технологія вироблення кожухів передбачала підготовку шкіри – вичинку, так зване дубіння, фарбування. Так, колишній кушнір із села Миньківці Дунаєвецького району Хмельницької області, згадував: “Це з білої вівці [кожух], а верх покритий чорною [фарбою]. Це як робили дубльонки, верх покривали спеціальною шкірою, коли виправили, варили дуб, з старого дуба сікли, варили трибеду, в горшках таке корічнєве, і потом зверху маститься, тільки щоб не горячим, а теплим. І складаєш його, бо з тої штуки потом, ше раз дубиш. І то вже получається дубльонка коричневий цвет. А це то я купив готові вже шкіри государственні. Корина, чим старшого дуба корина, значить тим краще, в горшку вариться, потом відціжуєш і трапкою з тим дубом змажуєш зверху, два-три рази і получається корічневий гарний” [10]. Гудзики до традиційних подільських кожухів виготовляли з дерева у вигляді невеликих дерев'яних паличок, або ж крученої та паленої шкіри.

В залежності від матеріального достатку та звичаїв, в кожному селі існували свої неписані правила, якої довжини мав бути кожух для жінки і для чоловіка. Так, наприклад, у Кам'янець-Подільському районі довгі кожухи носили переважно жінки, а чоловіки ходили в коротших кожухах прямого покрою. Свідчення цього знаходимо у спогадах інформантки з села Привороття Друге Кам'янець-Подільського району Хмельницької області: “Я не знаю, як-но кожухи ми носили, і дівчата мали кожухи. Дівчата шили сюди во тако талія, і він сюди во такий креслатенький був. Но не дуже сильно креслате. Трошки. А сюди тако до талії. ... [Для чоловіків виготовлялись] прямі кожухи. Не було ніякого, [ніяких спеціальних виточок], може там [десь] і було, но в нас тако було, що пряме” [11]. Проте у більшості сіл Поділля довші кожухи носили переважно представники чоловічої статі. Так, мешканка с. Суходіл Гусятинського району Тернопільської області згадувала: “То хлопці мали ті довші, ше були то вишиті рясненько. То хлопці ходили в довгих. А жінки ходили в коротких. Складки сюди вишиті на рукавах. На рукавах (на зап'ястях) такий вузький пасочок. Файне було

таке. Такі кожушки" [12]. Передусім це було пов'язано з тим, що в традиційному суспільстві чоловіче населення було мобільнішим і, як наслідок, в холодну пору року потребувало якіснішого та теплого одягу.

Проте довгі і вишиті, оброблені шкірою кожухи майже завжди присутні у гардеробі насамперед чоловіків та жінок, а саме – шлюбного та найбільш працездатного віку. Зокрема, для молоді шили короткі кожухи довжиною до середини стегна. Такі кожухи шили з трьох овечих шкір, для виготовлення довгого кожуха було потрібно не менше п'яти овечих шкір: "...тій також зі шкір тих овечих, то були шили кожушинки. Шили з трьох шкірок. З трьох шкірок то таку трохи вище коліна, не довгі. А шили довгі, так як на зиму. Ну то в зимі і в коротеньких ходили, ніби молоді дівчєта, хлопці то то. Ніхто там нічого не знав єнакше" [13].

На Західному Поділлі до коротких чоловічих кожухів прямого крою, обов'язково як додатковий елемент додавався пояс-“купля”. У батьковий кожух із поясом-“куплею” вбирали зимою дітей до школи: “А в зимі ходили з татом, був тато в мене, мав кожух такий, я вбралася, купля називалася, такий пасок. Такий широкий тудо-го був. І так мене тудо підвезували, прийдеш в школу, а хлопці за ту куплю вхопляться, тудо за кінець, як мене довкола парти давай тягнути. Прийшла додому, тій кажу, я вже більше не вдягну той кожух і ту куплю, бо мене хлопці довкола тих парт тягають, тій всьо” [14].

Мешканці тих подільських сіл, де кушнірство як промисел не розвинулося, купували кожухи у майстрів з інших сіл чи на великих ярмарках: “Були кожухи, були. Ше колись були, то що колись такі були, що ше такий червоний був кожух і до піра сюда, а навколо тако пообшиваний, і сюда, і сюда. І всьо пообшиваний. Але недовгі, а таїво, таїво трошка довші як нище стану, і такі кожушки. В зимі ходили. Такі купували. Самі купували. Тільки купували” [15].

Для селян кожух був дуже цінною та дорогою річчю, тому ставилися до нього із особливою турботою, берегли, а тому часто звертались до кушнірів, аби вони перешили кожух, чи виправили дефекти. Останні доволі часто виникали під впливом несприятливих зовнішніх факторів. З довгих кожухів кушніри видаляли плісняву, зіпсоване хутро, перекроювали їх на короткі. В свою чергу, короткі кожухи перероблювали на лейбики – безрукавки: “Кожуха вже не маю, то кожуха вже чоловік переробив був. То була война, та й не було де то подіти, бо то бомби то всьо. Та й то була така стара хата в сусіди і була керниця, і ми всьо таке до керниці скидали, зібрали в мішки. Бо бомби кидали, а то тако дещо то були поховали, то дещо таке своє, кожухи, сердаки такі, туди кидали. Вернули звідти з кирниці, вже кожухи нема, що то й вгорнути. Вже поцвили та й то. Та й ми вже, взяв чоловік, та й то тут такий був кушнір, ті й шив кожухи, то вже то пофарбував на червоно, навіть більше до коричневого, такий коричневий вже був, то такий вже, більше такі короткі кожухи пошив. Було у нас два довгих. То з двох кожухів тих то вийшло два таких коротких. То вже котре гірше було, то то викинув, а котре ліпше було, то то сплів. Пощипав, і такі кожушки пошив. І кожушки вже були вийшли за мої пам'яті такі, сюда обшиті тим, ну коміром таким чорним. Кожушки були такі коричневі, то ну фарбували так на коричневий” [16].

Оскільки кожух був дорогим видом верхнього одягу, тому, хто не міг самотужки його зробити собі та своїй родині, або ж не мав можливості його придбати, залишалося використовувати інші види верхнього одягу. В залежності від регіону, решта видів суконного верхнього одягу мали різні назви: гунька, катанка, чугайна, чимерка, свитка, опанчина.

Гунька побутовала на сході Хмельниччини та на заході Вінниччини. Окрім того, у деяких селах терміном “гунька” також позначають суконну спідницю-плахту: “Ти думаєш, що в мене ше є дві гуньки. Суконні гуньки оцево з тої пряжі десятка. Це з тої пряжі, вони грубші були – нитки основа була, а вовна пряжа. Це вже човником видавали, і воно було виходило таке, як вовняне. Суконне. Грубе таке, тепленьке таке. В мене та гунька ше є, що мама шлюб в ній брала” [17].

Також у північних районах Хмельницького Поділля поширеною назвою суконного одягу була катанка. На відміну від гуньки, вона була виключно жіночим видом верхнього одягу й мала відповідний крій. Характерною ознакою суконної катанки були широкі рукава з розширенням на зап'ясці: “Ну прямо таке, якось тако, тако якось тут до талії а тудо [на рукаві] так от, це широченьке сюди було, [то це є] катанка” [18].

У південних районах Поділля, зокрема на Кам'янець-Подільському Придністров'ї, були поширені такі види суконного одягу як чимерка та чугайна (чугайка). У цих районах особливо гарно було розвинуте вівчарство, а тому прясти вовну та ткати на верстаті домашнє суконне полотно вміла доволі велика кількість селян. Принципи виготовлення чугайни та чимерки були однаковими, як і їх крої, єдиною їх відмінністю була довжина виробів. Чимерка була короткою, її здебільшого виготовляли як верхній одяг для дітей-школярів, а також задля роботи на подвір'ї взимку. Чугайна навпаки була довшою: “А колись на верстаті треба було зробити сукно овече, повезли вже в бійню, якусь там вибили, і зробили вже сукно. Овече таке, вовняне, і шили чугай такі, чимирки шили, кутаси з квітками чіпляли, зв'язувати таїво, і кишені ше шили до тих чугаїв, а чугайі з сукна вовняного, з овечого, колись з овечого сукна так було. Бо моя бабка, дід там в Бакоті як ми жили, як я була мала, тоже були вибили то сукно, вшили мені тако по коліна маленьку чимерочку і я в ній до школи ходила. Чимерочка. Я в ній до школи ходила, в чимерочці. Така як пальто. Так як пальто, з сукна овечого, таке тепленьке. Зшили мені ту чимерочку, і я до школи ходила в тій чимерочці. А здорові були чимерки пошиті – і мамі, і татові, і бабці, і дідові, і всім пошили з сукна овечого чимерки, довгі аж по коліна, такі довгі то, то вже чугайки” [19].

У Дунаєвецькому та Вінковецькому районі Хмельницької області поширеною назвою традиційного суконного одягу була опанчина: “Опанчини. З овечої шкіри. Пряли його, потім пускали на станок і ткали, що воно таке получалося, не можу показати, в мене нігде вже такого немає. В мене немає зараз показати. Це ше модна була – опанчинку вдіти, в мене самого була опанчинка така. Капішонів не робили, це спеціально були капішони такі. Возівелом такі, воротнічком такі, чорненька закрашена” [10].

На Східному Поділлі були також поширеними свитки: "А свитка це з овечої вовни таке було робили пряли таку тканину, грубу таку. З такої самої тканини там робили ті свитки, тій так ходили, такі довгенькі шили щоб ще було тепліше, а воно таке грубе" [20].

Отже, основним видом верхнього одягу на Поділлі був кожух. У 30-х – 40-х рр. ХХ ст. він усе ще залишався в селян головним традиційним верхнім вбранням. Однак на Східному Поділлі, внаслідок політичних і соціально-економічних умов, спричинених більшовицькою політикою колективізації та розкуркулення селян, даний вид одягу починав зникати. На Західному Поділлі кожух не втрачав своєї популярності. Він залишався стійким маркером достатку господаря аж до повоєнних років. Окрім кожуха побутували також інші види суконого верхнього одягу, проте його переважно носили незаможні селяни.

Джерела та література

1. Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка: Етнографічний аспект / Людмила Булгакова-Ситник / Ред. О. М. Козакевич. – Кам'янець-Подільський: ПП "Медобори – 2006", 2010. – 336 с.
2. Мандибура М. Д. Допоміжні види господарської діяльності / М. Мандибура // Поділля: Історико-етнографічне дослідження. – К.: Доля, 1994. – С. 110-121.
3. Казки та оповідання з Поділля в записах 1850 – 1860-х рр. Вип. I-II / Упор. М. Левченко. – К.: Друкарня Української Академії наук, 1928. – 596 с.
4. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921 – 1939 рр) / Станіслав Владиславович Кульчицький. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 1999. – 336 с.
5. Записала Воробей О. 26 липня 2014 р. у с. Устя Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. від Борщегівської Зінаїди Павлівни 1937 р. н.
6. Записала Воробей О. 19 липня 2014 р. у с. Трудолюбівка Барського р-ну Вінницької обл. від Чорного Василя Павловича 1933 р. н.
7. Записала Воробей О. 23 червня 2013 р. у с. Мошкунці Дунаєвського р-ну Хмельницької обл. від Арцаблук Емілії Михайлівни 1940 р. н.
8. Записала Воробей О. 7 вересня 2014 р. у с. Суходіл Гусятинського р-ну Тернопільської обл. від Федонич Марії 1942 р. н.
9. Записала Воробей О. 19 липня 2014 р. у с. Трудолюбівка Барського р-ну Вінницької обл. від Гусак Олександри Аксентіївни 1935 р. н.
10. Записала Воробей О. 26 червня 2013 р. у с. Миньківці Дунаєвського р-ну Хмельницької обл. від Говінчука Василя Максимовича 1923 р. н.
11. Записала Воробей О. 28 червня 2013 р. у с. Привороття Друге Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. від Мельник Катерини Яківни 1946 р. н.
12. Записала Воробей О. 7 вересня 2014 р. у с. Суходіл Гусятинського р-ну Тернопільської обл. від Калиновської Надії Іванівни 1943 р. н.
13. Записала Воробей О. 16 червня 2014 р. у с. Касперівці Заліщицького р-ну Тернопільської обл. від Бубніцької Килини Ємельянівни 1924 р. н.
14. Записала Воробей О. 18 червня 2014 р. у с. Трибуківці Буцацького р-ну Тернопільської обл. від Миколишин Єфросинії Михайлівни 1937 р. н.
15. Записала Воробей О. 20 червня 2014 р. у с. Росохач Чортківського р-ну Тернопільської обл. від Безпалько Марії Василівни 1929 р. н.
16. Записала Воробей О. 19 червня 2014 р. у с. Соколів Буцацького р-ну Тернопільської обл. від Данилюк Агафії Михайлівни 1925 р. н.
17. Записала Воробей О. 24 червня 2013 р. у с. Антонівка Хмельницького р-ну Хмельницької обл. від Моргун Марії Герасимівни 1939 р. н.
18. Записала Воробей О. 23 червня 2013 р. у с. Западніці Летичівського р-ну Хмельницької обл. від Кітнік Олени Гнатівни 1932 р. н.
19. Записала Воробей О. 27 липня 2014 р. у с. Гораївка Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. від Галини Іванівни 1934 р. н.
20. Записала Воробей О. 26 червня 2013 р. у с. Миньківці Дунаєвського р-ну Хмельницької обл. від Соловійчук Євдокії Іванівни 1939 р. н.

Vorobey O. V. Outerwear as an element of folk costume in Podillya in the first half of the XXth century

The paper investigates the varieties of folk outerwear typical for Podillya in the first half of the XXth century. The distinctions between Western and Eastern Podillyan styles of outerwear are analyzed. The historical background that led to outdated of certain kinds of clothes and emergence of new ones is considered. The subject of primary consideration is sheepskin, a winter outerwear most common for Podillya. The process of sheepskin manufacturing is investigated, particularly cutting and tailoring, as well as general features of Podillyan furriery. The role of furriery as a craft distinct from tailoring is emphasized.

Key words: *outerwear, sheepskin, Podillya*

Воробей О. В. Верхняя одежда как элемент народного костюма в первой половине XX в. (на материалах Подолья)

В статье исследуются виды и типы верхней одежды, характерные для Подолья в первой половине XX века. Проанализированы отличия в верхней одежде на Западном и на Восточном Подолье. Рассматриваются исторические предпосылки, которые повлияли на исчезновение некоторых видов верхней одежды и появление новых. Особое внимание уделено наиболее распространенному типу подольской зимней верхней одежды – "кожуха". Автор выделяет технологию изготовления "кожухов", способы пошива, кроя а также развитие скорняжного ремесла в разных районах Подолья. Обращено внимание на бытование на Подолье скорняжного народного промысла, как отдельного от портного.

Ключевые слова: *верхняя одежда, "кожух", Подолье.*